

Ks. Lech Bończa - Bystrzycki

STATYSTYCZNY PRZEGLĄD ZABYTKOWYCH OBIEKTÓW SAKRALNYCH W DIECEZJI KOSZALIŃSKO - KOŁOBRZESKIEJ

Diecezja koszalińsko kołobrzaska położona jest na terenie Pomorza Zachodniego (region Pomorza Środkowego). Na tym terytorium spotykamy się z obiektami sztuki sakralnej, które wykazują niezwykle zróżnicowanie, tak pod względem liczebności, jak i niezwykle różnorodnością stylową i formalną¹. Najogólniej możemy określić, iż sztuka sakralna diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej zasadniczo przynależy do kręgu sztuki Pomorza Zachodniego. W głównej mierze zaważyła tu burzliwa historia Pomorza Zachodniego, położonego peryferyjnie, na rubieżach innych dzielnic naszego kraju, jak i niemieckich terenów. Spowodowało to, iż ziemie naszej diecezji podlegały wielorakim wpływom pomorskim, brandenburskim, krzyżackim i polskim, co w dużej mierze odbiło się na sztuce sakralnej tej części Pomorza Zachodniego.

W 1972 r. (rok założenia diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej) województwo koszalińskie posiadało 847 obiektów architektury zabytkowej. Jeśli do tej ilości, dodamy 34 zabytki nieruchome z powiatu lęborskiego (woj. Gdańsk), bowiem ten powiat należy również do diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej, to się okazuje, że w ramach diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej, znalazło się 881 budowli zabytkowych. Spośród tej liczby na architekturę sakralną zabytkową przypada 266 obiektów (255 w województwie koszalińskim i 11 w pow. lęborskim), co stanowi 30,1 %. Jeśli zestawimy sakralną architekturę zabytkową (266) z liczebnością nieruchomości sakralnych w naszej diecezji z 1972 r. - 573 to wynika, że procent tej pierwszej wynosi 46,4. Z tych wyliczeń ustalamy, że w diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej, sakralna architektura zabytkowa, w porównaniu z wszelkimi budowlami zabytkowymi, stanowiła zaledwie jedną trzecią, a w stosunku do budowli sakralnych, prawie połowę. Ustalona ilość architektury sakralnej (266), wykazuje następujące rozmieszczenie w poszczególnych powiatach: Białogard - 18, Bytów - 10, Człuchów - 21, Drawsko Pom. - 24, Kołobrzeg - 14, powiat miejski Koszalin - 18, Lębork - 11, Miastko - 15, Sławno - 31, powiat miejski Słupsk - 2, Słupsk - 22, Szczecinek - 21, Świdwin - 18, Wałcz - 25 i Złotów - 15. Z tych 266 obiektów, znajdujących się na terenie diecezji koszalińsko - kołobrzaskiej, żaden nie należy do zabytków architektury o wybitnej wartości w skali międzynarodowej, tzw. grupy zerowej. Natomiast do zabytków architektury sakralnej o wartości w skali krajowej, tzw.

grupy pierwszej, w diecezji koszalińsko - kołobrzeskiej zaliczamy 15 kościołów katolickich (spośród 35 wszystkich obiektów grupy pierwszej):

Białogard, p. w. Narodzenia NMP, murowany, gotyk z 1310 r., odbudowywany w XVI, XVIII w., restaurowany w latach 1838 - 1840;

Brokęcino, p. w. św. Kazimierza, drewniany z końca XVI w.;

Buczek Wielki, zespół kościoła parafialnego p. w. św. Trójcy: a. kościół ryglowy z ok. 1729 - 1734, restaurowany w 1833 r.; b. dzwonnica drewniana z 1739 r.;

Darłowo, p. w. Wniebowzięcia NMP i Matki Boskiej Częstochowskiej, murowany, gotyk z 1394 r., rozbudowywany XV - XVI w., restaurowany w 1897 r.;

Drawsko Pomorskie, p. w. Zmartwychwstania Pańskiego i NMP, murowany, gotyk z XIV/XV w., sklepienie z początków XIX w.;

Karlino, p. w. św. Michała Archanioła, murowany, późnogotycki z 1510 r., odbudowywany po 1685 r., przebudowany w 1866 r.;

Kołobrzeg - byzylka, p.w. Wniebowzięcia NMP, murowany, gotyk, z XIV-XV w., restaurowany w XIX w., odbudowywany po 1945 r.;

Koszalin - katedra, p. w. Niepokalanego Poczęcia NMP, murowany, gotyk z lat 1300 - 1333, przebudowywany w XV w. - kaplice, restaurowany w XIX i XX w.;

Skrzatusz, p. w. Wniebowzięcia NMP, murowany, barok z 1687 1694, restaurowany w 1859, 1878, i 1909 r.;

Sławno, p. w. Wniebowzięcia NMP, murowany, gotyk po 1321 r., restaurowany w XIX w., częściowo zrujnowany w 1945 r.;

Słupsk, p. w. NMP Królowej Różańca św., murowany, gotyk z II połowy XIV w., przebudowywany w latach 1858 - 1860, odbudowany w latach 1945 - 1948;

Słupsk, poddominikański, p. w. św. Jacka, murowany, gotyk z końca XV w., przebudowywany w początkach XVII, XIX i na początku XX w.;

Świdwin, p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, murowany, gotyk z 1338 r., kaplica z 1475 r.;

Tuczno, p. w. Wniebowzięcia NMP, murowany, późny gotyk z 1522 r., odbudowany po 1581 - 1622, 1641, wieża z 1728 r.;

Złotów, p. w. Wniebowzięcia NMP, murowany, barok z 1660 - 1664 ².

Łącznie w diecezji koszalińsko - kołobrzeskiej z grupy pierwszej jest 13 kościołów murowanych, 1 ryglowy, 1 drewniany i 1 dzwonnica drewniana. Uwzględniając styl budowy, należy stwierdzić, że w naszej diecezji, spośród 15 kościołów zabytkowych, należących do grupy pierwszej jest 11 kościołów gotyckich (Białogard, Darłowo, Drawsko Pomorskie, Karlino, Kołobrzeg, Koszalin - katedra, Sławno, Słupsk - św. Jacek, Słupsk - NMP Królowej Różańca św., Świdwin i Tuczno), dwa barokowe (Skrzatusz i Złotów), jeden ryglowy (Buczek Wielki) i jeden drewniany (Brokęcino).

Ustalenie liczebności sakralnych zabytków ruchomych na terenie diecezji koszalińsko - kołobrzeskiej, jest bardzo trudne, gdyż ilość tych obiektów stale się zmienia, z uwagi na zaliczanie do zabytków sakralnych coraz to nowych dzieł (z czasów najnowszych), a po wtóre, niektóre ruchome dzieła sztuki przepadają

bezpowrotnie. W celu obliczenia tych obiektów, możemy się posłużyć zestawieniem (wszelkich ruchomych zabytków), opracowanym przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w 1972 r. odnośnie województwa koszalińskiego, które wynosiły wówczas 2278 (z grupy I - 38 obiektów, II - 430, III - 1828 i IV - 432). Z tego wynika, że spośród tej liczby, ruchomych zabytków sakralnych na terenie naszej diecezji, było jeszcze mniej (pomimo doliczenia pewnej ilości obiektów z powiatu lęborskiego). Można zatem przyjąć, że na terenie diecezji koszalińsko - kołobrzeskiej, znajduje się ponad 2000 zabytków ruchomej sztuki sakralnej.

Przegląd zabytków sakralnych w diecezji koszalińsko kołobrzeskiej, wykazuje dość nierównomierne ich rozmieszczenie. Najbardziej wartościowe dzieła artystyczne spotykamy w nadmorskim pasie od Lęborka na wschodzie w kierunku zachodnim przez Słupsk, Sławno, Darłowo, Koszalin, Białogard do Kołobrzegu. Spotykamy tu najstarsze gotyckie obiekty. Ma to swe uzasadnienie w tym, iż region ten był w zasięgu kultury artystycznej miast nadbałtyckich jak i na drodze dwóch dużych ośrodków kultury Gdańska i Szczecina. Następny zespół kościelnych budowli, tzw. „barokowy”, obejmuje południową część diecezji z ośrodkami w Złotowie, Skrzatuszu i Tucznie (kościół późnogotycki, ale wyposażenie barokowe), gdzie silnie oddziaływały wpływy polskie, a szczególnie wielkopolskie. Natomiast w pozostałych regionach diecezji, a szczególnie w - bytowskim, miasteczkim i szczecineckim i częściowo w innych, występują dość nieliczne obiekty sakralne i to jeszcze bardzo często o przeciętnej wartości artystycznej.

Diecezja koszalińsko kołobrzeska nie dysponuje tak wielką ilością kościelnych dzieł sztuki jak inne stare polskie diecezje. Spowodowane to było w głównej mierze puryfikacyjną doktryną protestancką, dużym brakiem poważnych ośrodków kulturalnych, a także zakonnych oraz zbyt dużą odległością od twórczych środowisk artystycznych³.

PRZYPISY

¹ L. Bończa Bystrzycki, *Sztuka sakralna diecezji koszalińsko - kołobrzeskiej*. „Koszalińsko - Kołobrzeskie Wiadomości Diecezjalne”, nr 6 - 8 czerwiec - sierpień 1974 r., (cyt. L. Bończa - Bystrzycki, *Sztuka ...*), s. 197 - 215.

² P. Maliszewski, *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, województwo koszalińskie*, Seria A, tom VII, zeszyt 6, s. 3 - 4, 10; 13; 15; 22; 26 - 27; 32; 36; 38 - 39; 40; *Schematyzm Diecezji Koszalińsko - Kołobrzeskiej 1982*, Koszalin 1982, s. 99; 105; 155; 167; 191; 208; 313; 322; 340 - 341; 351; 378; 393; 407; 421.

³ L. Bończa - Bystrzycki, *Sztuka ...*, s. 214 - 215.